

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
Кваліфікаційна робота (проект)**

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта

(шифр, назва)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»

(назва)

Кіндра Євгенія Віталіївна

(ПІБ)

Керівник к.філолог.н. Валуєва І.В.

(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Рецензент к.пед.н. Голінська Т.М.

(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1. Культура мовлення як лінгводидактичний феномен.....	8
1.2. Особливості формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти	9
1.3. Сутність та основні компоненти культура мовлення дітей дошкільного віку.....	17
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	22
2.1. Змістовна характеристика формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.....	22
2.2. Реалізація методики удосконалення формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти	32
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	38
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	47

Додаток А. Анкетування студентів педагогічного факультету.....	48
Додаток Б. Тести для діагностування в майбутніх педагогів наявності знань форм, методів та прийомів формування культури мовлення.....	49
Додаток В. Картка самооцінки щодо обізнаності студентів з художніми текстами.....	52
Додаток Г. Картка «Якості культури мовлення вихователя закладу дошкільної освіти».....	53
Додаток Д. Приклади виконання завдань студентів на констатувальному етапі.....	54
Додаток Е. Зміст словника- мінімуму для дітей дошкільного віку з формування культури мовлення.....	55
Додаток Ж. Конспект занять для самооцінки та взаємооцінки майбутніми вихователями.....	57
Додаток З. Кодекс академічної доброчесності.....	59

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗВО – заклад вищої освіти

ВСТУП

Визнання пріоритетності розвитку освіти для цивілізації, окремої держави, суспільства та кожної людини сьогодні можна вважати загальноновизнаним фактом, підтвердження якого міститься в основних законодавчих актах та програмних документах у галузі освіти.

У суспільстві формується стійкий і необхідний запит на яскраву та вільну особистість, ініціативність та високопрофесійність. Тому освіта як соціокультурне явище має бути спрямована не на створення особистості із задалегідь визначеними властивостями та якостями, а на створення умов для всебічного розвитку потенціалу людини, реалізації її потреб у самозміні та самовизначенні.

Проблема підвищення вимог до особистих та професійних якостей фахівців стає особливо актуальною в умовах модернізації системи освіти України, а особливо дошкільної ланки.

Формування культури мовлення орієнтує педагогіку не лише на цінності, значення та навички, які існують, але й на контроль власного професійного розвитку в контексті культурної концепції.

Культура мовлення має на меті широке мовне просвітлення, впровадження досягнень сучасних лінгвістичних знань, і тому, що мова є організованою частиною індивідуальної культури людини, і вона підкреслює зростаючу обов'язковість, невідомість ідеї, збереження та розвиток мови нації, підкреслюючи власні добрі національні особливості та традиції.

Проблема формування культури мовлення у підростаючого покоління знайшла своє відображення у класичних працях багатьох представників зарубіжної та вітчизняної науки та освіти (Ж.-Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці, Я.А.Каменський, а пізніше П. П. Блонський, А. С. Макаренко та інші). Автори зазначили, що народні традиції та звичаї є потужним засобом становлення особистості.

Дослідження питання здійснення освітнього процесу у різновіковій групі були здійснені такими науковцями: особливості мовленнєвого

спілкування (І.Зотова), вивчення іноземної мови (О. Рейпольська), взаємодія дошкільників у різновіковій групі (Г. Смольникова, В.Щур, С. Якобсон) та ін.

Проблема розвитку мовлення аналізувалась у різних сферах науки: психологія (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов, М. Якобсон та ін.), лінгвістика (О. Ахманова, Б. Головін, Д. Розенталь, та ін.), лінгводидактика та педагогіка (Н. Бабич, А. Богуш, Н. Гавриш, М. Пентилюк та ін.).

У наш час питаннями формування культури мовленнєвого спілкування займаються такі вчені: Н.Д. Бабіч, А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, Б.Н. Головін, М.І. Ілляш, Т. Котик, М.І. Лисіна, В.К. Лотарев, Є.П.Аматєва, Л.І. Мацько, О.М. Мацько, О.Н. Сидоренко, Л.П. Федоренко, Г.А. Фомічова, С.К. Хаджерадева.

Отже, актуальність досліджуваної проблеми зумовили вибір теми магістерського дослідження: **«Методичні аспекти формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти»**.

Мета дослідження - наукове обґрунтування, розроблення та експериментальна перевірка методики формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Гіпотезою дослідження є припущення про те, що застосування розробленої методики буде сприяти формуванню культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми дослідження й визначити особливості формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

2.Розкрити сутність та основні компоненти поняття «культура мовлення дошкільників».

3. Визначити критерії, рівні та показники культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

4.Проаналізувати ефективність розробленої методики формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – методика формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Для розв'язання поставлених у магістерській роботі завдань було використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури з метою розкриття понятійно-категоріального апарату дослідження, обґрунтування педагогічних умов формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.; *контент-аналіз* нормативної та навчально-методичної документації; *емпіричні*: спостереження, анкетування, тестування, бесіди; *методи математичної статистики* для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні специфіки формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти, зокрема – методики формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що його матеріали можуть використовуватися у закладах вищої освіти під час викладання курсу «Культура мовлення та виразне читання», а також у системі неперервної освіти з метою формування мовленнєвої компетентності фахівця дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено у статті «Формування культури мовлення дітей дошкільного віку як педагогічна проблема» (м. Ужгород, Україна).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Культура мовлення як лінгводидактичний феномен

Сьогодні питання розвитку культури мовлення все частіше привертають увагу мовознавців, психологів та педагогічної спільноти; культура мовлення стає однією з умов гуманізації та гуманізації освітнього процесу в цілому; спрямована на особистість комунікативна діяльність, яка також надає актуальності проблемі її розвитку, для майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Ця проблема пов'язана з переглядом понятійного апарату з проблеми культури мовлення, її уточненням, вивченням нових підходів до вирішення досліджуваної проблеми.

У контексті нашого дослідження важливо розглянути поняття культура та культура мовлення.

Культура - це складне соціальне явище, яке відображає та характеризує життя та різнобічну діяльність людини. Етимологічно поняття культура пов'язане з античним періодом: її можна виявити у VI трактаті та листах Стародавнього Риму: «eis» означає вирощування, переробка. У латинській мові більш древнє джерело слова культура - це дієслово colere в оригіналі, що означає культивувати, обробляти і тільки, пізніше: поклонятися, вклонятися [12, с.145].

Культура мовлення - одна із складових загальної культури людини. Як і інші терміни, вона прищеплюється; виховується; потребує постійного вдосконалення. Тому практичні проблеми культури мовлення стали актуальними завданнями лінгвістики та педагогіки.

Старший дошкільник повинен вміти демонструвати поважне ставлення до думок та поглядів інших людей, слухати та реагувати на думки та твердження інших. Дорослі діти набувають досвіду в оточуючому суспільстві.

Для розвитку комунікативних якостей дітей дошкільного віку в процесі роботи можна використовувати різні засоби - це і театральна діяльність, і розвиваючі ігри, і навчання, і добро, і моделювання ситуацій[29, с.112].

У процесі соціального життя дитина пізнає світ, який її оточує, усвідомлює і створює культурні цінності. Культура формується в процесі самовідновлення особистості, вона народжується і розвивається там, де є носії національних традицій.

Таким чином, для формування культури мовлення дітей дошкільного віку можна використовувати такі необхідні умови, а саме:

- створення доброзичливої атмосфери в групі;
- організація цікавих, різноманітних заходів, організованих дітьми для дорослих разом з іншими дітьми та з вихователем;
- вихователь чи будь-який інший дорослий повинен представляти образ належного, компетентного суспільства.

Однією з умов розвитку культури є організація взаємодій дітей з дорослими, дітьми та педагогічними працівниками закладу дошкільної освіти.

Основний спосіб формування культури - це розмова вихователя з дітьми (непідготовлений діалог). Це найпоширеніша, широко доступна і універсальна форма мовлення вихователя з дітьми в найсучаснішому житті[36,с.56].

А. М. Богуш зазначає, що культура мовлення – це дотримання низки вимог нормативного мовлення [9 с. 52].

До недавнього часу сучасності, в науковій, методичній літературі була помітна тенденція до ототожнення понять культура мовлення та правильність мовлення з поняттям мова, культура.

1.2. Особливості формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти

Аналізування наукової літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що удосконалення якості фахової підготовки студентів спеціальності

«Дошкільна освіта», формування їх культури мовлення залежить від використання нових засобів, підходів відповідно до мети і сутності роботи з дошкільниками, а також від вже використовуваних способів організації процесу підготовки майбутніх педагогічних кадрів в умовах закладу вищої освіти.

Професійно-педагогічну діяльність вихователя закладу дошкільної освіти та його підготовку у закладах вищої освіти науковці простежували відповідно до напрямків: мовленнєва підготовка студентів (А. Богуш, Н.Гавриш, Л. Загородня, Т. Котик та ін.); професійна діяльність майбутнього вихователя (Л. Артемова, Т.Поніманська, Ю. Косенко та ін.); та ін.

Останні дослідження сьогодення присвячена питанню формування різних видів компетенцій, компетентностей студентів: комунікативно-мовленнєва компетенція (А. Богуш, Т.Піроженко, О. Трифонова); професійна (Г.Беленька, Н. Гузій, О. Кучерявий, Г.Підкурманна, Т.Поніманська та ін.).

Так, вузівську підготовку до професійної діяльності студентів будемо розуміти як організований і багатогранний освітній процес у закладі вищої освіти, спрямований на здобуття майбутніми фахівцями професійних знань, умінь і навичок, сформованість відповідних компетенцій, які сприяють ефективному розвитку, вихованню і навчанню дітей дошкільного віку.

Обговорюючи підготовку фахівця закладу дошкільної освіти нової формації, є три рівнозначні аспекти педагогічної діяльності: освітня, виховна та дослідницька. Більше того, майстерність мобільності та дослідницька компетентність виділяються як провідні якості [40, с.115].

Практична готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності виявляється через відповідні навички: діагностувати рівень розвитку дітей, ставити навчальну мету та завдання, передбачати результати педагогічного впливу, раціонально підбирати форму та методи, розробляти конспекти різних форм роботи, обладнати педагогічний процес, організувати дитячий колектив.

Ці навички мають свою специфіку серед викладачів різних спеціальностей [1, с.34].

Від цього багато що залежить у вирішенні завдань освітньої роботи з дітьми (організаційні);

- вміння вихователя аналізувати діяльність дітей дошкільного віку та їх власну, що дозволить йому при необхідності коригувати стратегію та тактику навчання та виховання дітей (гностичні);

- здатність вихователя керувати своїми емоціями, активізувати механізм саморегуляції,

- проявляти витривалість, терпіння та спокій у критичних ситуаціях (стійкість до стресу).

Успіх роботи майбутнього фахівця закладу дошкільної освіти залежатиме від того, наскільки він може орієнтуватися у спеціальній методичній та популярній літературі, знайти потрібну для своєї роботи. Сучасний вихователь повинен мати можливість відмовитися від звичних закономірностей педагогічного впливу на дітей, розширити перелік видів дитячої діяльності, які дають дитині можливість для самовираження та саморозвитку.

Серед великого контингенту студентів закладу вищої освіти особлива роль відводиться студентам - майбутнім фахівцям дошкільної освіти (педагогам, методистам). Це пов'язано з унікальністю дошкільного віку та завданнями, які сьогодні вирішує сучасна дошкільна освіта, змістовою стороною навчальних дисциплін та відповідальністю викладача закладу вищої освіти за формування особистості майбутнього вихователя. Необхідність орієнтації на підготовку вихователя дошкільної освіти пов'язана з тим, що саме в університеті проводять практико-орієнтовану підготовку фахівців для безпосередньої роботи з дітьми [6, с.23].

Дошкільному навчальному закладу потрібен фахівець, який знає новітні досягнення в галузі науки та культури, сучасні методи навчання, а також знайомий із сучасними інформаційними технологіями, програмним

забезпеченням, призначеним для навчання та розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку, та методами роботи з ним.

Таким чином, можна стверджувати, що соціальне замовлення суспільства вимагає від майбутнього фахівця закладу дошкільної освіти нових підходів до підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, а отже, проблема підготовки таких спеціалістів до роботи з дітьми дошкільного віку, які мають розмову культура в даний час особливо актуальна.

Також для нашого дослідження важливим є огляд особливосте формування культури мовлення дітей дошкільного віку. Розглянемо їх детальніше.

У поведінці дитини дошкільного віку важлива оцінка дій з точки зору норм моралі, вона намагається "пристосувати" свою поведінку до цих норм, у неї є етичні переживання, пов'язані, перш за все, з оцінкою її статусу.

Психологи та методисти зазначають, що насамперед дитина оцінює дії інших людей, поділяючи їх на «погані» та «хороші», і часто вона не знає, як оцінити свої. До старшого віку емоційне ставлення та етичні оцінки починають відрізнятись між ними.

У дошкільному віці дитина вчиться оцінювати свою поведінку, що сприяє розвитку її довільної поведінки. Серед моральних мотивів поведінки велике місце відводиться публічним мотивам.

Сприйняття однолітка дошкільника своєрідне: воно безпосередньо залежить від соціального статусу. Чим вище статус, тим вищий бал, і оцінка не тільки ситуативна, але й вибіркова. В оцінці однолітків діти дошкільного віку лише перелічують позитивні якості, що саме по собі свідчить про суб'єктивність судження. «Батьки та дорослі, які оточують дитину, відіграють важливу роль у розвитку соціального сприйняття: бабусі і дідусі, вихователі, старші брати і сестри. Вони привертають увагу дитини до різних аспектів поведінки людей, формуючи таким чином у дитини орієнтир оцінювання [10, с.21]. Всі психічні функції розвиваються під прямим впливом мови - це стимулює і поглиблює розвиток.

Розвиток культури мовлення здійснюється за участю дорослої людини. У дошкільному віці процес засвоєння основ мови, головним чином, закінчується, а словниковий запас значно змінюється [6, с.26]. У старшому віці дошкільнята, як відзначають вихователі та психологи, виявляють великий інтерес до спілкування з однолітками в різних видах діяльності. Формується так зване дитяче суспільство, що створює передумови для виховання колективних стосунків.

Змістовне спілкування з однолітками - це нова умова участі у громадському житті - стає необхідною умовою формування особистості дошкільника. У групових заходах (гра, робота, спілкування) діти засвоюють навички колективного спілкування, вчаться координувати дії, справедливо вирішувати суперечки, досягати спільних результатів [17, с. 25].

Ввічлива поведінка дошкільника вдосконалюється: вони вивчають правила поведінки в громадських місцях (у транспорті, на вулиці, в бібліотеці, в театрі, в кафе тощо) і в різних ситуаціях спілкування (з друзями / незнайомцями). Виховується ввічливість, проявляється турбота про старших та менших, формується дбайливе ставлення до діяльності дорослих та до результатів їх роботи.

Вже в дошкільному віці у дітей проявляються різні стосунки: дружби, конфлікти тощо, а також діти, які мають певні труднощі у спілкуванні. Поступово стосунки дошкільнят змінюються один з одним, оцінка базується на особистих - насамперед моральних - якостях.

Слід зазначити, що стосунки між дітьми в групі, насамперед, залежать від спілкування з вихователем і, звичайно, дорослими його оточуючими. Стиль спілкування вихователя з дітьми, його ціннісне ставлення впливає на стосунки дітей між собою, що, як правило, впливає на психологічний мікроклімат групи.

Отже, успіх розвитку відносин дошкільника та однолітків має важливий вплив на розвиток дитини в цілому.

Очевидно, що у старших дошкільників (вік 4-6 років) потреба у спілкуванні з однолітками виходить на перший план і є найбільш типовою для дошкільного дитинства.

Неситуативно-ділове спілкування характеризує спілкування з однолітками поза загальною об'єктивною діяльністю, його елементи формуються більшістю дітей старшого дошкільного віку. Як зазначає С. Козлова, у спілкуванні з однолітками дошкільник навчається узгоджувати свої дії з діями інших дітей. В іграх та реальному житті, спілкуючись з друзями, діти відтворюють стосунки дорослих, вчаться застосовувати норми поведінки на практиці та оцінювати своїх друзів та себе. У спілкуванні з однолітками дошкільник використовує покладені на нього методи діяльності та норми людських стосунків у спілкуванні з дорослими. Дитина помічає ставлення однолітків до себе, але практично не знає, як відрізнити їх стійкі особистісні якості. Відносини дошкільнят між однолітками характеризуються ситуативністю та нестабільністю (сварки та примирення між собою відбуваються кілька разів протягом дня), але це спілкування є необхідною умовою оволодіння певними нормами взаємодії. Погане становище дитини в групі, неможливість спілкування, непопулярність у групі однолітків різко знижує інтенсивність процесу спілкування, уповільнює процес соціалізації та перешкоджає формуванню цінних особистісних якостей [17, с.23].

Відповідно до теорії класифікації, розробленої стародавніми греками та римлянами, у будь-якому віці важливо навчити людину слухати та розуміти звернене до неї мовлення, відповідати на запитання та задавати себе, пояснювати, поводитись з урахуванням ситуації спілкування [19, с. 35].

Діти старшого дошкільного віку вже здатні активно брати участь у бесіді, досить точно відповідати на запитання та формулювати їх, доповнювати та виправляти відповіді інших, подавати відповідні зауваження щодо відповіді. Спілкування дітей ускладнюється разом зі складністю завдань, які потрібно вирішити у спільній діяльності.

Ми наголошуємо, що спілкування між дошкільнятами та однолітками значно відрізняється від спілкування з дорослими. Для дитини важливіше говорити самій, ніж слухати співрозмовника. Через це контакти з однолітками більш емоційні та виразні; через нездатність контролювати емоції, вони часто супроводжуються різкими інтонаціями, криками, сміхом. Ці контакти не суворо регламентовані нормами та правилами, яких необхідно дотримуватися у спілкуванні з дорослими, ініціативні висловлювання переважають над відповідями. Для дитини набагато важливіше виразити себе, ніж слухати іншого [21, с. 47].

Через вікові особливості та недостатню сформованість психічних процесів діти не завжди здатні правильно зрозуміти емоційний стан співрозмовника. Тому дитина не завжди може передбачити вибір форми у різних комунікативних ситуаціях та уникнути труднощів, які виникають у міжособистісному спілкуванні не лише з однолітками, а й з дорослими.

Як ми вже зазначали, культурне та мовленнєве виховання дітей відіграє важливу роль у соціальному розвитку дитини. Тому тренування культури мовлення дитини потрібно починати якомога раніше, тоді вона матиме більше можливостей для міцного оволодіння різнобічною комунікативністю, включаючи етикет, навички.

Дошкільний вік - це період активного засвоєння дитиною розмовної мови, формування та розвиток усіх сторін мовлення. Добре володіння рідною мовою є необхідною умовою для вирішення проблем розумового, естетичного та морального виховання дітей у найінтенсивніший період розвитку. Мова також виконує функцію соціалізації. Саме в цей час дитина формується як особистість з певними моральними якостями. Чим раніше розпочнеться навчання мовленнєвого етикету, тим вільніше дитина буде використовувати свої формули в майбутньому.

Робота над ознайомленням з правилами і правилами культури мовлення доцільно починати з дошкільного віку, коли легко формується в знаннях про

навколишні нові умовні відносини, коли діти найбільш чутливі до всього нового.

Навчаючи дітей правилам культури мовлення, вихователь повинен знати, що ввічливість - найважливіша категорія спілкування. Тільки завдяки ввічливості люди вільно контактують, орієнтуються у різних мовленнєвих ситуаціях, відчувають себе чи не відчувають себе комфортно під час спілкування. У вітчизняній та зарубіжній науці категорія ввічливість трактується так:

- як якість ввічливої людини, поєднання манер, здатності вести себе в суспільстві;
- як мовленнєві правила, максимум дотримання норм мовлення (Дж. Лінч);
- як етична категорія (Н.І. Формановська);
- як спосіб оцінки статусу людини, збереження особи (В. Е. Голдін).

Вивчення правил культури мовлення відбувається на основі життєвого досвіду дитини: вона знає, що на зустрічі потрібно вітати знайомих, обов'язково вимовляти дякую, будь ласка. Вихователь знайомить дитину з новими мовленнєвими формулами, показує, що існують спеціальні формули для комунікації дорослих та дітей у різних ситуаціях спілкування. Мовленнєво-етикетне навчання слід розглядати не лише у мовній сфері (як оволодіння мовними нормами дитини - фонетичної, лексичної, граматичної), а й у сфері спілкування дітей з однолітками та дорослими (як оволодіння навичками спілкування). Завдяки цьому формування культури ввічливого спілкування, розвиток навичок мовленнєвого етикету стає найважливішим завданням.

Таким чином, формування культури мовлення буквально означає наступне:

- формування вміння встановлювати контакт за допомогою мовних та немовних засобів;
- формування вміння використовувати змінні формули привітання, прощання, подяки;

- формування вміння розуміти та висловлювати свої настрій за допомогою слів та розуміти емоційний настрій співрозмовника;
- формування вміння вести спілкування відповідно до норм мовленнєвого етикету;
- формування вміння чітко, виразно висловлювати свій комунікативний намір;
- формування вміння вести себе в конфліктній ситуації.

Навчання дошкільнят правилам поведінки та мовленнєвого етикету відбувається у два етапи: на першому (у молодшій та середній групах) формуються первинні уявлення про правила поведінки, діти знайомляться з елементарними навичками поведінки та контролюють виконання цих правил учень. Пояснення правил носять ситуативний характер.

На другому етапі (у старшій групі) діти цілеспрямовано знайомляться з основними поняттями етикету, демонструють їм основні взаємозв'язки правил поведінки, їх моральну та естетичну основу. На другому етапі від дошкільника потрібно вимагати свідомо виконувати правила етикету, розуміючи їх доцільність та необхідність.

Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку включає такі компоненти:

1. знання правил культури мовлення;
2. розуміння її раціональності та необхідності;
3. вміння його застосовувати;
4. емоційний досвід успіху чи невдачі його здійснення.

Таким чином, ми формуємо кожну навичку культури мовлення, і це відбувається протягом життя людини: визнаючи будь-яке правило поведінки, людина повинна розуміти її необхідність, вміти застосовувати її відповідно до ситуації спілкування, аналізувати збої культури мовлення, щоб уникнути їх у майбутньому.

Формуючи культуру мовлення дітей, необхідно використовувати різні організаційні форми: заняття, ігри, бесіди, режимні моменти, як у реальному житті, так і в спеціально створених ситуаціях.

1.3. Сутність та основні компоненти культури мовлення дітей дошкільного віку

Правила та принципи поведінки та культурного спілкування в суспільстві є важливою частиною нашої національної культури. Основною метою культури мовлення завжди залишалися нормовані правила поведінки в суспільстві. Правила культури мовлення вплетені в усі аспекти нашого існування в суспільстві і виражаються в різних аспектах нашої поведінки. Будь-які наші дії чи дії характеризують нас або як освічених людей, які володіють культурою поведінки, або, навпаки, недостатньо освіченими або малоосвіченими. Часто в спілкуванні вони використовують вербальні та невербальні засоби одночасно, для позначення однієї етикетної дії.

Основою культури мовлення є дотримання етичних норм мовленнєвої поведінки, тобто мовленнєвого етикету.

Існують різні точки зору на предмет поняття «культура мовлення»:

- сукупність правил поведінки, що стосуються стосунків з людьми: форми поводження, поведінка в громадських місцях, манери, одяг (В. В. Виноградов, Л. П. Крисін та ін.);

- особлива мова спілкування, яка дає змогу досягти взаєморозуміння, взаємоповаги, формування аури людської культури, в якій особистість може нормально існувати та розвиватися (Т. А. Ладиженська, Н. І. Формановська та ін.);

- словесне вираження поваги до людей, що виявляється в нашому мовленні, манері спілкування, вмінні вести бесіду, робити критичні зауваження, брати участь у суперечці (Д.Д. Шахматов, А.М. Шахнарович та інші);

Культура мовлення - це сукупність правил мовленнєвої поведінки людей, що визначаються взаємовідносинами мовців і відображають ввічливі відносини між людьми.

Кращі педагоги вітчизняної та зарубіжної практики визначають основні методи педагогічного впливу: вправа, навчання, рольова модель, проблемні ситуації, словесні методи (бесіда, пояснення).

Умовою формування культури мовлення у дітей дошкільного віку є мовлення дорослих. Оскільки дитина проводить більшу частину свого часу в дитячому садку, мова вихователя є прикладом. Оволодіння культурою спілкування, її постійне вдосконалення - це професійна відповідальність вихователя. Враховуючи інтереси дітей, їх психіку, вихователь повинен знати основні методичні прийоми розвитку мовлення, оволодіти вмінням застосовувати ці прийоми.

Однією із значущих умов розвитку культури мовлення є врахування їх вікових особливостей. Так, для різних дітей дошкільного віку різноманітні лялькові персонажі допомагають у навчанні. Старшим дошкільнятам характерна здатність грати і працювати в підгрупах з 6-8 осіб. Коли виникають конфлікти, діти вважають за краще знайти вихід самостійно, не звертаючись до педагога, вони знають достатню кількість правил культури мовлення, які вони часто використовують у ігровій діяльності.

У старшому дошкільному віці, навчаючи правилам і нормам культури мовлення, вихователь повинен розширити запас рольових ігор, вводячи в них несподівані, непередбачені ситуації. Наприклад, граючи з дітьми в «магазині», вихователь може відмовитись від придбання товару, обурений його ціною або якістю. У цьому випадку вам слід поговорити з дітьми про раптові ситуації, що виникають у житті загалом, і про правила поведінки в цих ситуаціях.

Діти старшого дошкільного віку люблять театральні ігри, пальчиковий театр. Серйозні вірші та тексти у формі прози можна зіграти в пальчиковому театрі. Велику радість дітям доставляє «живий виступ» та реальне виконання ролей у ньому.

Поняття мовленнєвого етикету безпосередньо пов'язане з поняттям мовленнєвого етикету. Формула мовлення - це певне слово чи фраза, яку необхідно застосувати в три етапи бесіди: початок бесіди (привітання чи знайомство), основна частина та заключна частина розмови [1, с. 34].

Розглянемо детально формули мовленнєвого етикету:

Формули пізнання, як і всі інші, різняться в різних ступенях стилю. Офіційними, стилістично піднесеними виразами є: *дозвольте познайомитися з вами (представити себе); Приємно познайомитись! Або просто: дуже приємно!* тощо.

Формули вітання також різноманітні: *Привіт (ти); Привіт; Доброго дня!, Доброго вечора!, Доброго ранку!, Привіт !; Я вітаю тебе! Радий вітати тебе; Як справи ?, як справи ; Що нового ?, як у вас справи? Рад бачити вас! Я так рада вас бачити !; Яка приємна зустріч! Ось так сюрприз! Існують нейтральні, звичні, сленгові, офіційні та інші варіанти.*

Формули розтавання можуть залежати від ситуації, як і від інших, але більше від ситуації тих, хто прощається: *Приходь!, Завітайте!, Телефонуй!, Пишіть!; Бажаю вам удачі!, Щастя!, Приємного плавання!*

Важливість етикетної поведінки зумовлена тим, що поведінка - це спосіб життя та дії. Культура поведінки - це норми, які конкретно нація та людство виробили загалом у сфері поведінки. Іншими словами, це звичаї, традиції, звички та звички, етикет, включаючи промову, а також етичні та естетичні погляди, пов'язані з поведінкою. Культура поведінки є частиною культури кожної конкретної нації. Дотримання норм поведінки призводить до успішної соціалізації, недотримання - навпаки, виключає людину від повноцінного безконфліктного спілкування.

У свою чергу, рідна мова як найважливіший засіб людського спілкування, пізнання дійсності є провідником ознайомлення людини з цінностями національної культури, що включає культуру мовлення. Тому потрібно навчити дитині правилам культури мовлення одночасно з розвитком мовлення та встановленням правил поведінки в суспільстві.

Особливу роль у професійній готовності майбутнього вихователя відіграє комунікативна готовність. Така готовність передбачає, що професіонал має достатній рівень розвитку навичок та конструктивної та ефективної взаємодії з людьми, професійного спілкування, готовності вступати в особисту взаємодію з дітьми, колегами та батьками.

Комунікативна готовність людини можлива лише при достатньому рівні культури мовлення людини, її вмінні правильно користуватися словом, мовою. Культура мовлення, особистість є важливим показником рівня розвитку культури її мислення, а професійна та мовленнєва культура фахівця є показником розвитку професійного мислення [43, с.145].

У зв'язку з цим зростає роль культури мовлення педагога і, зокрема, вихователя, який працює з дітьми дошкільного віку.

Велике значення для спілкування має культура мовлення вихователя, тобто знання норм мовлення, вміння правильно користуватися мовними інструментами, які можна найбільш ефективно забезпечити, вирішення конкретних: педагогічних проблем у реальній ситуації навчального процесу . Все це, у свою чергу, допомагає дітям засвоювати передану інформацію; виховує мовленнєву грамотність, дисципліни, своє мислення.

Комунікативна функція зумовлює необхідність розвитку таких компонентів педагогічної культури, як культура мовлення та культура спілкування, що є необхідним для успішного формування культури мовлення дітей дошкільного віку.

Як результат, сучасна система дошкільної освіти спрямовує педагога на необхідність формування культури мовлення у швидко розвиваються та прогресивному середовищі дітей дошкільного віку. Тому одним із пріоритетних напрямів формування особистості майбутнього фахівця дошкільного навчального закладу є його професійна підготовка до формування культури мовлення дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Змістовна характеристика формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти

Відповідно до проблеми нашого дослідження необхідно було визначити критерії, показники та рівні формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Згідно з теоретичною основою нашого дослідження було виокремлено критерії оцінки рівня сформованості культури мовлення майбутніх вихователів: мотиваційний, когнітивний, оцінно-рефлексивний з відповідними показниками (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1.

Критерії та показники формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти

Критерії	Показники
Мотиваційний	усвідомлення майбутніми фахівцями важливості культури власного мовлення; наявність зацікавленості та мотивації студентів до збагачення мовлення дошкільників культурно зорієнтованими висловлюваннями; позитивна емоційна реакція на використання значимих професійно спрямованих текстів у власному мовленні як способів розвитку культури мовлення у власній майбутній педагогічній діяльності.
	поінформованість із психологічними та

<p>Когнітивний</p>	<p>індивідуальними віковими особливостями дітей дошкільного віку; поінформованість із формами, методами і прийомами формування культури мовлення в умовах ЗДО; поінформованість з ілюстраціями художників, що є ваговим в розвитку культури мовлення дошкільників; поінформованість із текстами українських народних казок, творами українських письменників і поетів різноманітних жанрів; обізнаність із змістом та сутністю українських народних пісень.</p>
<p>Оцінно-рефлексивний</p>	<p>вміння вибирати мовленнєві завдання, вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки і взаємної оцінки культури мовлення дошкільників; наявність уміння взаємооцінювати культуру мовлення своїх однокурсників; вміння оцінити власну культуру мовлення.</p>

Як видно з таблиці, за мотиваційним критерієм виділено такі показники:

- усвідомлення майбутніми фахівцями важливості культури власного мовлення;
- наявність зацікавленості та мотивації студентів до збагачення мовлення дошкільників культурно зорієнтованими висловлюваннями;
- позитивна емоційна реакція на використання значимих професійно спрямованих текстів у власному мовленні як способів розвитку культури

мовлення у власній майбутній педагогічній діяльності.

За когнітивним критерієм було виокремлено такі показники:

- поінформованість із психологічними та індивідуальними віковими особливостями дітей дошкільного віку;
- поінформованість із формами, методами і прийомами формування культури мовлення в умовах ЗДО;
- поінформованість з ілюстраціями художників, що є вагомим в розвитку культури мовлення дошкільників;
- поінформованість із текстами українських народних казок, творами українських письменників і поетів різноманітних жанрів;
- обізнаність із змістом та сутністю українських народних пісень.

Оцінно-рефлексивний критерій із такими показниками:

- вміння вибирати мовленнєві завдання, вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки і взаємної оцінки культури мовлення дошкільників;
- наявність уміння взаємооцінювати культуру мовлення своїх однокурсників;
- вміння оцінити власну культуру мовлення.

На основі зазначених критеріїв і показників було схарактеризовано рівні готовності майбутніх педагогів до формування культури мовлення. Опишемо їх.

Високий рівень. Студенти цього рівня ґрунтовно розуміють значення власної культури мовлення, присутня значна зацікавленість та мотивація до збагачення мовлення дошкільників культурно зорієнтованими висловлюваннями; поінформованість з формами, методами і прийомами формування культури мовлення дітей дошкільного віку, психологічними та індивідуальними віковими особливостями дітей; орієнтуються у літературних творах українських письменників та поетів; поінформовані з ілюстраціями художників-ілюстраторів, що є вагомим в розвитку культури мовлення дітей дошкільного віку; знають сутність українських народних пісень; вміють

виконувати аналіз літературних творів, вміють виконувати аналіз власної культури мовлення та дітей в умовах закладу дошкільної освіти; виокремлювати мовленнєві завдання, вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки культури мовлення дітей.

Середній рівень. Студенти цього рівня розуміють вагомість власної культури мовлення; присутній нестабільна зацікавленість та мотивація до збагачення мовлення дітей культурно зорієнтованими висловлюваннями; поінформовані з формами, методами і прийомами формування культури мовлення дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, психологічними та індивідуальними віковими особливостями дітей; здебільшого орієнтуються у текстах літературних творів українських письменників та поетів; частково поінформовані з ілюстраціями художників-ілюстраторів, що є вагомим в розвитку культури мовлення дітей дошкільного віку; знають зміст деяких українських народних пісень; можуть проаналізувати літературні твори, власну культуру мовлення та дошкільників, водночас інколи відчують труднощі в аналізуванні дитячого та власного мовлення; епізодично добирають мовленнєві завдання, вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки культури мовлення дітей.

Майбутні фахівці закладів дошкільної освіти, яких було віднесено до **початкового рівня** готовності, не завжди розуміли значення власної культури мовлення, водночас не виявляли зацікавленості та мотивації до збагачення мовлення дітей культурно зорієнтованими висловлюваннями; не завжди коректно називали форми, методи і прийоми формування культури мовлення дітей в умовах закладу дошкільної освіти, орієнтуються в психологічних та індивідуальних вікових особливостях дошкільників; не завжди знають літературні твори українських письменників та поетів; фрагментарно поінформовані з ілюстраціями художників-ілюстраторів, що є вагомим в розвитку культури мовлення дошкільників; знають зміст окремих українських народних пісень; відчують труднощі у аналізуванні літературних творів, власної культури мовлення та дітей дошкільного віку; студенти не

використовують завдання, вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки культури мовлення дітей.

Отже, готовність майбутнього вихователя до формування культури мовлення реалізує не лише професійний особистісний розвиток майбутнього фахівця в умовах закладу дошкільної освіти, здатного вирішувати проблемні ситуації методичного спрямування, але й гарантує успіх розвитку та формування гармонійної особистості дошкільника.

З метою з'ясування стану сформованості культури мовлення майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти нами було здійснено констатувальний етап педагогічного експерименту.

Базою для здійснення експериментального дослідження став педагогічний факультет Херсонського державного університету, а саме – студенти спеціальності «Дошкільна освіта».

У ході експерименту студентам було запропоновано тестові завдання для виявлення рівня засвоєння фахових понять. Проведенню тестування передувало розроблення самих тестових завдань.

На етапі констатувального дослідження було проведено опитування студентів (додаток А.). Проаналізуємо результати опитування.

На запитання «Дайте визначення поняття «формування культури мовлення», було отримано такі відповіді: 20% студентів коректно визначили дефініцію, наприклад, «це наявність стійких знань, умінь і навичок реагувати у різних ситуаціях та з різними особами, а також поінформованість із нормами поведінки у закладі дошкільної освіти»; 60% студентів дали не чітке формулювання поняття, наприклад, «це навчання культурі спілкування»; 20% вагалися з відповіддю.

На запитання «Які програми виховання і навчання дітей дошкільного віку Ви знаєте?» 26% студентів назвали: «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля», «Дитина», «Соняшник», «Впевнений старт», «Я у Світі»; 20% студентів називали 1-2 програми, переважно «Дитина в дошкільні роки» і «Дитина». 54% студентів утруднилися з відповіддю.

На наступне запитання «Назвіть особливості формування культури мовлення» 17% студентів відповіли: вихователь зобов'язаний знати вимоги освітньої програми до формування культури мова під час проведення занять та у режимних моментах, вміти вибрати відповідні методи і прийоми роботи з дошкільника на заняттях з розвитку мовлення, правильно розподіляти увагу, розуміти і бачити кожного дошкільника і всю групу взагалі, забезпечувати мовленнєвий розвиток дітей відповідно до їхніх вікових можливостей; 65% студентів не змогли виокремити особливості формування культури мовлення. 18% студентів не змогли відповісти на це запитання.

Як засвідчив аналіз отриманого анкетування, студенти мають недостатній рівень необхідних знань, умінь і навичок з формування культури мовлення; вони виявилися не підготовленими до організації занять з культури мовлення в умовах закладу дошкільної освіти, не користуються актуальною освітньою і методичною літературою.

Також був проведений діагностичний аналіз рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільної освіти до формування культури мовлення.

Для визначення рівнів готовності майбутніх вихователів до формування культури мовлення за мотиваційним критерієм проводилось опитування серед студентів педагогічного факультету Херсонського державного університету (додаток А).

За когнітивним критерієм використані такі методики: тести діагностування поінформованість майбутніх фахівців з психологічними й індивідуальними віковими особливостями дошкільників (додаток Б); тести діагностування поінформованості майбутніх вихователів із формами, методами та прийомами формування культури мовлення(додаток Б).

Для виявлення рівнів готовності за оцінно-рефлексивним критерієм використовувались такі методики: картки самооцінки студентів з різними видами і жанрами літературних творів, аналіз занять та культури мовлення працюючих вихователів, власної культури мовлення (додаток В,Г).

Опишемо результати діагностування за кожним критерієм.

Мотиваційний критерій

Показник: усвідомлення майбутніми вихователями важливості культури власного мовлення.

Студентам пропонувалось відповісти на запитання анкети, а також заповнити картки. Опитування студентів передбачало відповіді на наступні запитання: «Чи працюєте Ви над розвитком своєї культури мовлення?», «Чи плануєте Ви удосконалювати власну культуру мовлення у професійній діяльності?» та ін..

За кожну правильну відповідь нараховувався 1 бал.

Показник: наявність зацікавленості та мотивації майбутніх вихователів до збагачення мовлення дітей дошкільного віку культурно зорієнтованими висловлюваннями.

Студентам пропонувалася відповісти на підготовлені питання.

Оцінка наявності зацікавленості в майбутніх фахівців до збагачення мовлення дітей дошкільного віку культурно зорієнтованими висловлюваннями. Виявляє зацікавленість та мотивацію до збагачення мовлення дошкільників культурно зорієнтованими висловлюваннями. Відповідно до розвитку культури мовлення виокремлює всі жанри літературних творів.

Також самостійно пропонує завдання для збагачення мовлення дітей дошкільного віку культурно зорієнтованими висловлюваннями – 3 бали.

Зацікавлення та мотивація до збагачення мовлення дітей дошкільного віку культурно зорієнтованими висловлюваннями часткові - 2 бали.

Виявляє незначну зацікавленість до збагачення мовлення дітей дошкільного віку культурно зорієнтованими висловлюваннями – 1 бал.

Відсутня зацікавленість та мотивація збагачення мовлення дітей дошкільного віку культурно зорієнтованими висловлюваннями – 0 балів.

Показник: позитивна емоційна реакція на використання значимих професійно спрямованих текстів у власному мовленні як способів розвитку культури мовлення у власній майбутній педагогічній діяльності.

Студентам пропонується: 1. Проаналізувати заняття відповідно до теми дослідження. 2. Виділити заняття, котрі показують використання малих жанрів народної творчості(загадками, прислів'ями, приказками тощо).

Когнітивний критерій

Показник: поінформованість із психологічними та індивідуальними віковими особливостями дітей дошкільного віку

Студентам пропонувалось відповісти на запитання тестування (додаток Б.). Тест складав 15 запитань для кожного із 2-х варіантів, із представленими відповідями, з яких необхідно вибрати правильний варіант. Тестові завдання включали запитання із освітніх дисциплін: «Педагогіка дошкільна», «Психологія дитяча», «Анатомія, фізіологія і патологія дитини». Опитування студентів передбачало відповіді на зазначені запитання: «Які особливості пам'яті чотирирічної дитини?», «Що можна дослідити в дошкільника за шкалою Вайленда?», «Назвіть вік дитини, який є оптимальним для розвитку почуття декоративного кольору» та ін.

За коректний варіант відповіді налічувався 1 бал, максимальна кількість балів при наданні правильних відповідей – 30 балів.

Показник: поінформованість із формами, методами і прийомами формування культури мовлення в умовах ЗДО.

Студентам пропонувалось відповісти на запитання тестів (додаток Б), які склались із 15 запитань (2 варіанти), запитання для кожного варіанту із запропонованими відповідями, з яких необхідно було обрати коректний варіант. Тестові завдання включали запитання із вивчених студентами дисциплін «Основи культури мовлення», «Загальна педагогіка».

Опитування майбутніх вихователів передбачало відповіді студентів на такі питання: «Назвіть форми формуванні культури мовлення», «Що входить до складу класичного заняття в ЗДО та ін.

За кожен правильну відповідь нараховувався 1 бал, максимально можлива кількість балів у наданні правильних відповідей – 30 балів.

Оцінювання поінформованість з ілюстраціями художників, що є ваговим в розвитку культури мовлення дошкільників.

Обізнаний з творами українських ілюстраторів (5 і більше) та 11 (Додаток Ж.); вказує, які картини доречно пропонувати при формуванні культури мовлення; виокремлює, які засоби культури мовлення необхідно використати для опису зображення – 3 бали.

Обізнаний з репродукціями зображень, називає лише 4 і більше – 2 бали.

Називає до 2-3 прізвищ українських художників-ілюстраторів; зазначає, які картини доцільно використовувати – 1 бал.

Називає прізвища українських художників (2-3) та художників сьогодення (1-2) – 0 балів.

Показник: поінформованість із текстами українських народних казок, творами українських письменників і поетів різноманітних жанрів.

Визначає до 15 прикладів кожної групи українських народних казок – 3 бали. Визначає по 7-10 прикладів казок кожної групи – 2 бали. Визначає 4-5 прикладів казкових текстів кожної групи – 1 бал. Називає кілька прикладів українських народних казок – 0 балів.

Показник: обізнаність із змістом та сутністю українських народних пісень.

Заповнення таблиці «Українські народні пісні» (навести до 15 назв текстів українських народних казок за застосуванням у різних вікових групах закладу дошкільної освіти). Визначення, які з них доцільно застосовувати з метою формування культури мовлення.

Визначає по 10-15 прикладів кожної групи українських народних пісень – 3 бали. Характеризує 7-10 прикладів відповідно до кожної групи – 2 бали. Визначає 4-5 прикладів кожної групи – 1 бал. Називає 1-2 приклади українських народних пісень – 0 балів.

Оцінно-рефлексивний критерій

Показник: вміння вибирати мовленнєві завдання, вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки і взаємної оцінки культури мовлення дошкільників.

Студентам пропонується: 1. Відеозапис з уривками занять з формування культури мовлення дошкільників. 2. Обрати ігрові прийоми (п'ять або шість) відповідно до само оцінювання та взаємо оцінювання культури мовлення дітей дошкільного віку (за змістом відеофрагментів).

Вміє добирати мовленнєві завдання та ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки й взаємооцінки культури мовлення дошкільників – 3 бали. Обирає мовленнєві завдання та ігрові прийоми, але не завжди огрунтовані – 2 бали. Не завжди добирає мовленнєві завдання та ігрові прийоми – 1 бал. Не добирає мовленнєві завдання та ігрові прийоми – 0 балів.

Показник: наявність уміння взаємооцінювати культуру мовлення своїх однокурсників.

Студентам пропонується: 1. Проаналізувати культуру мовлення вихователя-практика. 2. Проаналізувати мовлення дітей. 3. Порадити вихователю, які мовні засоби можна використовувати під час занять та режимних моментів з метою формування культури мовлення.

Володіє вміннями рефлексії культури мовлення однокурсників – 3 бали. Пріоритетною є спрямованість рефлексії до позитивної характеристики культури мовлення однокласників – 2 бали. Недосконало та некоректно здійснює рефлексію культури мовлення однокласників – 1 бал. Уміння здійснювати рефлексію культури мовлення однокласників не зафіксовано – 0 балів.

Показник: вміння оцінювати власну культуру мовлення.

Студентам запропоновано виконати завдання: письмово здійснити аналіз культури мовлення, що вжито у власному фрагменті заняття під час практики у закладі дошкільної освіти (опис, розповідь, казка, оповідання)

У повній мірі володіє вміннями саморефлексії власної культури мовлення – 3 бали. Здійснює адекватну та об'єктивну рефлексію деяких аспектів власної

культури мовлення – 2 бали. Некоректно здійснює саморефлексію власної культури мовлення – 1 бал. Не володіє уміннями саморефлексії власної культури мовлення – 1 бал.

За логікою нашого дослідження, у межах інтересів якого знаходиться система теоретичних рівнів формування культури мовлення, було розроблено справи та окремі теми для опрацювання студентами спеціальності «Дошкільна освіта», які реалізовувалися в контексті дисципліни «Культура мовлення та виразне читання».

Мета додаткових матеріалів до курсу - ознайомити майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти з методикою формування культури мовлення у закладах дошкільної освіти.

Оскільки сформованість культури мовлення майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти виступає результатом його підготовки на засадах задачного та особистісно діяльнісного підходу організації освітнього процесу, згідно з якими педагог стає координатором пізнавальної діяльності суб'єкта з розв'язання сукупності дидактико-методичних задач, важливим є з'ясування питання створення умов ефективного формування готовності в сучасному ЗВО. Обґрунтуванню цих умов і буде присвячено наступний параграф нашого дослідження.

2.2. Реалізація методики удосконалення формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти

Передумовою успішності формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти є урахування загальнодидактичних принципів навчання: принцип науковості, системності, доступності, свідомості та активності, творчої активності та самостійності, систематичності та послідовності тощо.

Метою педагогічного експерименту, проведеного на базі 371, 381, 391 груп педагогічного факультету Херсонського державного університету, є практична

перевірка успішності формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Мета даного експерименту зумовлює такі *завдання*:

- встановити рівень сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти у контрольній та експериментальній групах;

- впровадити розроблену систему вправ в освітній процес майбутніх вихователів;

- порівняти рівень сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти перед та після проведення педагогічного експерименту;

- сприяти сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти на підґрунті аналізу отриманих результатів;

- довести доцільність використання розробленої методики для формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Об'єктом експерименту є формування культури мовлення майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти на заняттях дисципліни «Культура мовлення та виразне читання».

Гіпотезою дослідження є припущення про те, що застосування розробленої методики сприяє формуванню культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Експериментальна робота виконувалась у 371, 381, 391 групах педагогічного факультету Херсонського державного університету. Перша підгрупа (20 чоловік) – експериментальна, друга підгрупа (20 чоловік) – контрольна. Експеримент складався з трьох етапів: констатувальний, формувальний, контрольний.

Констатувальний етап виконувався з метою визначення рівня сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти в експериментальній та контрольній групах. Формувальний та контрольний зрізи здійснювались для перевірки успішності використання

розробленої методики, основною метою якої є формування культури мовлення студентів.

В ході констатувального етапу експериментальної діяльності студентам було запропоновано комплекс вправ та завдань щодо формування культури мовлення. Розглянемо їх детальніше.

Студентам пропонувалось скласти план бесіди з дошкільниками про культуру мовлення та мовленнєвий етикет. Наприклад, ранкова бесіда «Коло добра та усмішок». Запропонувати кожній дитині привітатися: «Привітання з усмішкою». Далі у дружньому колі поговорити на тему: «Назви ласкаво», «Ти мені подобаєшся, тому що...», «Дружити - це значить...», «Ласкаве ім'я», «Привітання інших країн», «Добрі побажання», «Поділися радістю», «Калейдоскоп радісних подій», «Добрі новини», «Інтерв'ю добра», «Чарівна паличка добрих справ тощо); також майбутні фахівці закладу дошкільної освіти виконували вправи мовленнєвого змісту.

Студентам було запропоновано виготовити ілюстраційний матеріал до окремих тем (ознайомлення дошкільників з українськими народними казками, віршами), а також виділити та проаналізувати використання у літературному творі приказок, фразеологізмів та загадок.

Також організовувалися бесіди, дискусії зі студентами, в процесі котрих вони залучалися до самостійного визначення специфіки культури мовлення вихователя, наприклад, Які ознаки культури мовлення вихователя вирізняють вихователя від батьків вихованців? Які характерні якості особистості Ви виокремлюєте у вихователя?

Розроблено тематику тематичних бесід із студентами, що сприятиме формуванню культури їх мовлення, а саме:

- значення мовлення в житті людини;
- специфіка культури мовлення вихователя та вихованців;
- основні показники літературного мовлення;
- культура мовлення вихователя – професійна необхідність;

Студенти були залучені до роботи з дистанційними платформами освіти дошкільників (learning.ua, youtube тощо). Завдання полягало у аналізі он-лайн вправ та ігор для дошкільників з формування мовленнєвої діяльності дітей, завдань з граматики та художньої літератури та виокремлення граматичних, лексичних та фразеологічних одиниць, що є елементами культури мовлення.

Творчі завдання:

- підготувати презентацію на тему: «Поради вихователю-початківцю щодо спілкування з дітьми дошкільного віку»;
- запропонувати власну педагогічну ситуацію відповідно до спостережень за роботою вихователя під час педагогічної практики;
- сформулюйте власний кодекс культури спілкування з батьками вихованців.

У межах практичних занять дисципліни «Культура мовлення та виразне читання» були вирішені педагогічні задачі та ситуації, що моделювали типові ситуації професійної діяльності вихователя.

Вирішення педагогічної ситуації

Уже не вперше вихователь Марія Іванівна зауважує, що Дмитро П. постійно бере чужі речі з шаф. Коли однолітки помічають, що їх речі відсутні, виникає невдоволення, образи.

Вихователь вирішила провести бесіду з хлопчиком, але зрозуміла, що це буде не результативно, тому запропонувала батькам самостійно провести бесіду з дитиною. Батьки обурено заперечили таку поведінку своєї дитини, виправдовуючи сина. Ситуація повторюється. Конфлікт не вирішений.

Питання для обговорення:

1. У чому Ви вбачаєте причину вчинку хлопчика?
2. Проаналізуйте поведінку хлопчика та вихователя. Як пояснити дитині, щоб більше не повторювався такий вчинок?
3. Якими особистісними та професійними якостями має володіти вихователь для роз'яснення ситуації?

Моделювання ситуації № 1

Мета: виявити вміння майбутніх фахівців застосовувати прийоми педагогічної техніки вихователів ЗДО у роботі з дошкільниками.

Хід виконання. Створіть фрагмент гри або бесіди з дошкільниками (конкретної вікової групи – на вибір, використовуючи невербальні й вербальні засоби зовнішньої техніки.

Моделювання ситуації №2

Мета: з'ясувати обізнаність студентів щодо використання формули мовленнєвого етикету на практиці.

Хід виконання. Промовляння студентами скоромовок:

1. Не той, товариші, товаришу товариш, хто при товаришах товаришу товариш, а той товаришу товариш, хто й без товаришів товаришу товариш.

Самостійна діяльність студентів

Пропонувалось виконання самостійної роботи у вигляді опрацювання матеріалу та презентував за такою тематикою:

1. Функції мови
2. Мова і мовлення
3. Нормативні аспекти усного мовлення
4. Нормативні аспекти писемного мовлення
5. Граматичні норми літературної мови
6. Стилiстичне використання синонiмiв
7. Стилiстичне використання омонiмiв i багатозначних слiв
8. Фразеологiзми, iх використання в мовленнi
9. Чистота i доречнiсть мовлення
10. Смиcлова повнота i iнформативна насиченiсть мови
11. Основнi комунiкативнi якостi мовлення вихователя
12. Етикетнi форми звернення
13. Значення жестiв у культурi мовлення вихователя
14. Етикет привiтання, представлення, знайомства
15. Мистецтво вести бесiду
16. Невербальнi засоби спiлкування

Це завдання сприяло поглибленню знань студентів з досліджуваної проблеми та спонукало їх до розуміння важливості удосконалення власної культури мовлення.

Різноманітність завдань та вправ розроблених для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», на наш погляд, сприятиме формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладу дошкільної освіти.

Результати рівнів сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти на констатувальному етапі дослідження представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Рівні сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців
закладів дошкільної освіти на констатувальному етапі експерименту
(у відсотках)**

Група	Рівні		
	Високий	Середній	Початковий
Експер.	2	48	50
Контр.	2	46	52

Представимо результати графічно.

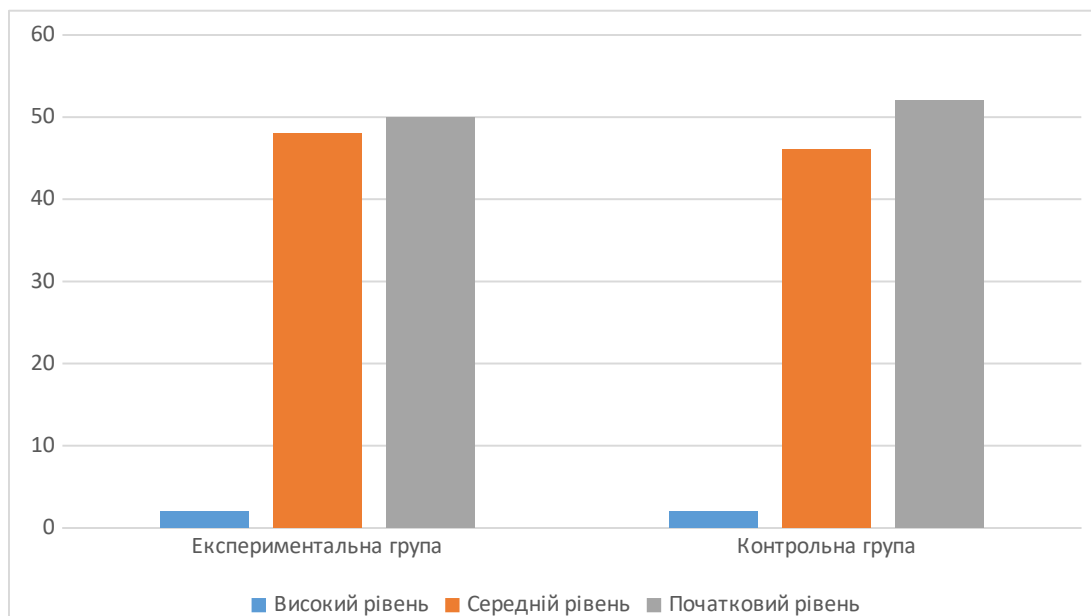

Рис.2.1. Рівні сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти експерименту на констатувальному етапі експерименту

За результатами констатувального етапу дослідження підтверджується необхідність впровадження оновленої системи завдань та вправ для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» з формування їх культури мовлення.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Контрольні зрізи результатів дослідження по забезпеченню формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладу дошкільної освіти на базі педагогічного факультету Херсонського державного університету здійснювалися за методикою констатувального експерименту.

Студентам зазначених груп пропонували завдання та вправи, аналогічні до констатувального етапу експерименту. Статистичні результати щодо рівнів сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти подано в таблиці 2.2

Таблиця 2.2.

**Порівняльні дані рівнів сформованості культури мовлення у
майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти на констатувальному і
контрольному етапах (%)**

Група	Рівні					
	Високий		Середній		Початковий	
	конст.	контр.	конст.	контр.	конст.	контр.
ЕГ	2	16	48	54	50	30
КГ	2	6	46	44	52	50

Відповідно до даних таблиці, помітними є зміни в рівнях сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти експериментальної групи. Відтак, якщо на констатувальному етапі експерименту високий рівень обізнаності присутній у 2% студентів в обох групах, після проведеної роботи цей показник становив 16% - в експериментальній і лише 6% - у контрольній групах. В експериментальній групі на середньому рівні перебуває 54 студентів (було 48% на початковому етапі) і на початковому рівні – 30% (було 50%). В контрольній групі на середньому рівні 44% (було 46%) та на початковому рівні 50% на прикінцевому етапі (52% на початковому).

Представимо результати графічно у рис. 2.2.

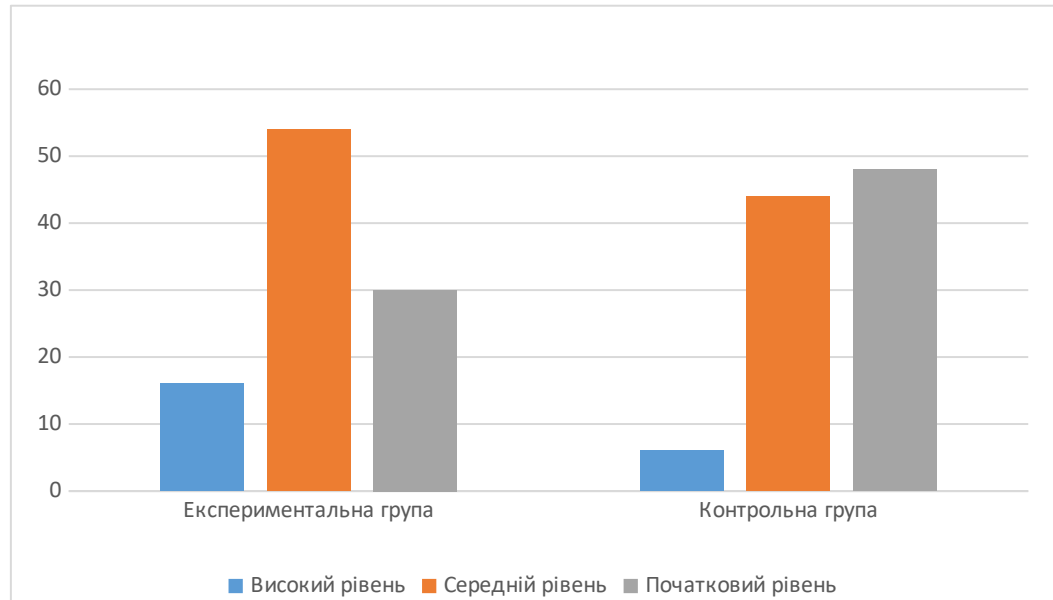

Рис.2.2. Рівні сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти на прикінцевому етапі дослідження

Отже, одержані експериментальні дані підтвердили ефективність формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти та підтвердили гіпотезу дослідження: припущення про те, що застосування розробленої методики сприяє формуванню культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Базові положення нашого дослідження були практично підтверджені, що доводить ефективність формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення наукової проблеми, що виявляється в обґрунтуванні педагогічних умов зазначеного процесу.

Аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що готовність майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до майбутньої професійної діяльності є багатокомпонентним поняттям, котре включає сформовані професійні якості педагога, набуті професійні знання, уміння, навички, позитивна налаштованість і мотиви педагогічної діяльності, розвинуті вміння комунікації. Визначено, що завдання педагога закладу вищої освіти полягає в підготовці фахівців дошкільної освіти до формування культури мовлення, а саме, дотримання сукупності вимог нормативного, тобто такого, яке досягло комунікативних цілей мовлення, як-от: а) реальність, здатність зацікавити слухача та актуальність; б) відповідність вимогам комунікації і логіки; в) відповідність мовленнєвим нормам; г) доцільність вибору мовних засобів, виразність мовлення та інше. Отже, майстерність майбутніх педагогів дошкільної ланки освіти передбачає високий рівень мовленнєвих умінь у педагогічній діяльності.

Відповідно до теоретичного дослідження сутності і структури формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти було виокремлено критерії оцінки рівня сформованості культури мовлення у майбутніх вихователів: мотиваційний, когнітивний та оцінно-рефлексивний.

Показниками оцінювання рівня сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти виокремлено: усвідомлення майбутніми вихователями необхідності культури власного мовлення; зацікавленість та мотивація майбутніх педагогів до збагачення мовлення дошкільників культурно зорієнтованими висловлюваннями; позитивна налаштованість на використання професійно направлених текстів у мовленні педагога як засобів розвитку культури мовлення у майбутній професійній діяльності; поінформованість із психологічними віковими, а також

індивідуальними особливостями дошкільників; поінформованість із формами, методами і прийомами формування культури мовлення в умовах ЗДО; обізнаність з ілюстраціями художників-ілюстраторів, що є доречними в розвитку культури мовлення дітей дошкільного віку; поінформованість з текстами народних казок, творами українських письменників і поетів різних жанрів; обізнаність із змістом українських народних пісень; вміння добирати мовленнєві завдання й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки культури мовлення дітей; наявність умінь взаємооцінки культури мовлення своїх однокурсників; вміння оцінювати власну культуру мовлення.

За кожним показником у межах кожного критерію було розроблено діагностичні тести, картки щодо виявлення вихідного рівня сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Було виявлено й схарактеризовано рівні сформованості культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.: високий, середній і початковий. В ході експерименту з'ясувалося, що більшість майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти перебували на середньому та початковому рівнях.

З метою підвищення якості підготовки майбутнього фахівця закладів дошкільної освіти мовлення було запропоновано комплекс вправ та завдань для студентів, що реалізуються саме у просторі освітнього процесу закладу вищої освіти. Цей комплекс вправ сприяв формуванню культури мовлення студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Педагогічний експеримент проводився на педагогічному факультеті Херсонського державного університету.

Одержані експериментальні дані підтвердили припущення про те, що застосування розробленої методики сприяє формуванню культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування культури мовлення у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Перспективу подальшого дослідження визначаємо у характеристиці методів, засобів та прийомів формування культури мовлення у майбутніх фахівців

закладів дошкільної освіти в системі підвищення кваліфікації педагогів дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабич Н. Основи культури мовлення / Надія Бабич. – Львів : Світ, 2010. 232 с.
2. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 434 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти . Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К.: Видавництво МОН, 2012. 26 с.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Академія, 2004. 344 с. –(Серія «Альма-матер»).
5. Бенера В.Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: [навчально - методичний посібник за кредитно – модульною системою організації навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти] К. : Видавничий дім «Слово», 2014. 384 с.
6. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. К. : Київськ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 320 с.
7. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: [4-е видання]. Х. : Вид-во «Ранок», 2013. 192 с.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник]. За ред. А. М. Богуш. . К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: [навчально-методичний комплект: посібник та предметні картинки] К.: Генеза, 2013. 160 с.
10. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : [підручник для студентів вищих навчальних

закладів факультетів дошкільної освіти]. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 304 с.

11. Валуєва, І. В. Сучасні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Херсон: ХДУ, 2014. Випуск 65. С.286-290.

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ Перун, 2004. 1440 с.

13. Вороніна Т. Наука про дитинство і сучасна освіта. Дошкілля. 2012. № 3(23). С. 4–5.

14. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв'язуємо актуально. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 3. С. 36-44.

15. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. Наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Ма-шовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

16. Єрмішкіна Т., Тутова М. Читати – це модно. З досвіду популяризації книжки в дитсадку. Дошкільне виховання. 2018. № 2. С. 27-30.

17. Ємець А.А., Коваленко О.М. Навчаємо дітей переказувати. Х. : Основа, 2013. 111 с.

18. Закон України «Про вищу освіту». Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

19. Закон України «Про дошкільну освіту». Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.

20. Зайченко Н. Картина запрошує до розмови. Використання методу багатоканальної діяльності в роботі з дітьми старшої групи. Дошкільне виховання. 2017. № 7. С. 20-22.

21. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностично-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. 384 с.

22. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» : підручник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

23. Кардаш І. М. Мовленнєва культура як складова загальної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Випуск 1.45 (106) Педагогічні науки. С. 50–53.

24. Кахаєва Л. Є., Кузнецова Л. О. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників. Х. : Вид. група «Основа», 2014. 143 с.

25. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти : [монографія]. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2015. 370 с.

26. Коляда О. Формуємо граматичну компетенцію у грі. Палітра педагога. 2016. № 5. С. 20-24.

27. Кондратенко Р.В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників : навчально-методичний посібник. За заг.ред. В.Ф.Олійник. Кривий Ріг : КПІ, 2015. 224 с.

28. Коршенко Н. Запам'ятовуємо сюжет казки-зв'язки за допомогою мнемо таблиць. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 4. С. 39-44.

29. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2005. 208 с.

30. Крутій К. Технологія діяльнісного підходу до навчання мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Дошкільна освіта. 2005. № 4 (10). С. 35–47.

31. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. Ч. 1. Київ : Освіта, 2009. С.89.

32. Литвиненко С. Я. Дитина і середовище : проблеми освіти : зб. наук. праць. Вип. 22. Рівне : РДГУ, 2002. 369 с.

33. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод.посіб.. К.:Слово, 2008. 256с.

34. Омеляненко А. В. Формування професійної комунікативної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Режим доступу до статті: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/19>.

35. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення. Навч. посіб. К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. 184 с.

36. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». За ред...О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 104 с.

37. Сербенська О. Культура усного мовлення : практикум : навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

38. Словник-довідник з української лінгводидактики : [навч. посібн.]. Кол. авторів за ред. М. Пентилюк. К. : Ленвіт, 2015. 320 с.

39. Стахів М.О. Український комунікативний етикет : навч.- метод. посіб. К. : Знання, 2008. 245 с.

40. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : підручник для студентів ВНЗ факультетів дошкільної освіти. 2-е вид. – К. : Видавничий Дім “Слово”. 2015. 408 с.

41. Третяк А. Сучасні книжки для дітей: читай українське. Дошкільне виховання. 2018. № 2. С. 31-34.

42. Товкач І. Як розвивати мовлення наймолодших. Палітра педагога. 2016. № 4. С. 3–6.

43. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія]. Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. 467 с.

44. Трифонова О. С. Виховання мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності : [монографія]. Ариэль, государство Израиль, 2012. С. 106-107.

45. Яковенко Л. В. Від скоромовки до лічилки Х.: Вид-во «Ранок», 2015. 144 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. Анкетування студентів педагогічного факультету

Когнітивний блок

Назвіть малі жанри українського фольклору, які рекомендовані програмою з навчання і виховання дітей дошкільного віку?

Яких дитячих поетів та письменників Ви знаєте?

Чи підготували Ви для своєї професійної діяльності портфоліо з художніми текстами відповідно програмових вимог дошкільного навчального закладу?

Назвіть художників (українських, зарубіжних), із картинами яких Ви будете знайомити дітей у ЗДО?

Що Ви розумієте під поняттям «культура мовлення?»

Мотиваційний блок

Для чого вихователю потрібне культура мовлення?

Чи працюєте Ви над культурою свого мовлення?

Чи плануєте Ви удосконалювати культуру власного мовлення в майбутній професійній діяльності?

Професійно-методичний блок

Яким чином Ви готувалися до занять з «Культури мовлення та виразного читання»?

Як Ви готуетесь до заучування віршів з дітьми? Напишіть план заняття та пропозиції із заучування віршів.

Які засоби і методи Ви використовували для розвитку культури мовлення дітей?

Чи планували і проводили Ви тематичні заняття з розвитку культури мовлення дітей?

Додаток Б. Тести для діагностування в майбутніх педагогів наявності знань форм, методів та прийомів формування культури мовлення

Варіант I

1. Назвіть вік, коли дошкільників називають «Чомучками»?
 - А. 2 роки
 - Б. 3 роки
 - В. 5 років.
2. Новоутворенням якого віку дошкільника є «усвідомлення свого внутрішнього Я»:
 - А. 2 роки
 - Б. 5 років
 - В. 6 років.
3. В якому віці набуває розвиток уява?
 - А. Молодший дошкільний вік
 - Б. Середній дошкільний вік
 - В. Старший дошкільний вік.
4. Назвіть вік, в якому продовжується розвиток системи дихання: воно стає грудним у:
 - А. 2 роки
 - Б. 4 роки
 - В. 5 років.
5. В якому віці формується одна з найспецифічніших людських властивостей - здатність до рефлексії у:
 - А. 4 роки
 - Б. 6 років
 - В. 7 років.
6. Тест, що складається з 3-х завдань:
 1. Малювання фігури чоловіка;
 2. Змальовування букв;
 3. Змальовування групи крапок.
7. Здатність у старшого дошкільника відрізняти відтінки кольорів є результатом:

- А. Формування зорового і слухового сприймання
- Б. Формування уважності
- В. Занять з образотворчого мистецтва.

8. Методика Піаже, це:

- А. Метод дослідження когнітивної сфери дошкільника
- Б. Метод розвитку сприйняття кольору дошкільником
- В. Метод, який сприяє запам'ятовуванню форм предмета.

9. Капризування, впертість, страхи тощо, це:

- А. Наслідок психологічних та фізіологічних навантажень у дитячому садку
- Б. Бажання привернути увагу дорослих
- В. Спосіб познайомитися з однолітками.

10. На що спрямована продуктивна діяльність дошкільника?

- А. На формування свідомості
- Б. На розвиток мовлення дитини
- В. На зв'язок із родиною.

Варіант II

1. За допомогою шкали Вайленда ми можемо дослідити:

- А. Готовність дошкільника до школи
- Б. Уміння дошкільника обслуговувати себе і брати на себе відповідальність
- В. Знання кольорів спектр.

2. Ігрова діяльність у дошкільному віці є провідною, тому що:

- А. Дошкільники не вміють нічого робити, тому тільки граються
- Б. У грі реалізуються провідні потреби дитини, її інтереси, задуми
- В. Дошкільникам не цікаво вчитися, цікаво тільки гратись.

3. Психичні процеси і особливості у всіх дошкільників розвиваються:

- А. Однаково у всіх дошкільників і одночасно
- Б. Нерівномірно: одні діти випереджують у розвитку інших, а потім буває навпаки
- В. Не однаково, але одночасно у всій віковій групі.

4. Під керівництвом Л.А.Венгера у 1978 році було розроблено:
- А. Методику розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку
 - Б. Діагностування діалогової мови дошкільника
 - В. Діагностування розумового розвитку дошкільника Г. Тест Піаже.
5. Пам'ять чотирирічної дитини має свої особливості:
- А. Мимовільне запам'ятовування
 - Б. Відображення до 20 предметів
 - В. Запам'ятовування до 8 слів.
6. Напруження, тривожність, невпевненість, а потім і зниження самооцінки виявляють діти, яких:
- А. Підтримують дорослі
 - Б. Хвалять дорослі
 - В. Недооцінюють дорослі.
8. Виховувати у дітей під час рухливих ігор на прогулянці вміння додержувати правил гри, виконувати відповідну роль, розвивати кмітливість, спритність – це завдання виховання з фізичної культури для дітей:
- А. Старшої групи
 - Б. Молодшої групи
 - В. Середньої групи.
9. Назвіть принципи і вимоги до режиму життя дитини у ЗДО:
- А. Вікові можливості
 - Б. Розвиток творчості дитини
 - В. Соціальний розвиток.
10. В якому віці набуває розвиток уява?
- А. Молодший дошкільний вік
 - Б. Середній дошкільний вік
 - В. Старший дошкільний вік.

Дякуємо за співпрацю!

**Додаток В. Картка самооцінки щодо обізнаності студентів з художніми
текстами**

Художні тексти	Знаю напам'ять			Не знаю
	Кількість художніх творів			
	До 3	До 5	До 10	
Прислів'я, приказки				
Вірші				
Байки				
Забавлянки				
Загадки				
Мирилки				
Лічилки				
Скоромовки				

**Додаток Г. Картка «Якості культури мовлення вихователя закладу
дошкільної освіти»**

Мовленнєві якості	Потрібна (непотрібна)	Використання означеної якості в мовленні вихователя дошкільного закладу
Виразність		
Стислість		
Ясність		
Точність		
Логічність		
Доречність		
Лаконічність		
Чистота		
Чіткість		
Доступність		
Зрозумілість		
Правильність		
Нормативність		
Лагідність		
Естетичність		

Додаток Д. Приклади виконання завдань студентів на констатувальному етапі

Зоя П. (середній рівень), аналіз фрагмента конспекту заняття з розвитку мовлення на збагачення словника дітей формулами мовленнєвого етикету: *«Я вважаю, що для розвитку культури мовлення дітей на цьому занятті можна запропонувати дидактичні вправи на розвиток мовного дихання, для того щоб діти закріпили правильний тип дихання та їхнє мовлення було виразним»*

Карина К. (початковий рівень), аналіз фрагмента заняття з художньої літератури «Читання оповідання В.Осєєва «Чарівне слово»: *(Продивившись цей конспект заняття, я вважаю доцільним провести з дітьми бесіду про те, як треба виконувати обіцяне, також можна провести бесіду на морально-етичну тему».*

Аналіз мовлення вихователів – практиків

Юлія В. (початковий рівень): *«Я вважаю мовлення Світлани невиразним, оскільки вона повсякчас ставить неправильний наголос у словах, у неї дуже багато діалектизмів».*

Каріна М. (середній рівень): *«Мовлення виховательки Елеонори, яку я побачила на відео, відповідає вимогам,, оскільки вона знає дуже багато мовознавчої термінології, наприклад, «текст», «дискурс», «монолог», «діалог», корисних та цікавих для дитини дошкільного віку, збагачуючи цими словами словник дитини, можна досягти виразності та культури їхнього мовлення».*

**Додаток Е. Зміст словника- мінімуму для дітей дошкільного віку з
формування культури мовлення**

Словник-мінімум за змістом колискових пісень

Молодша група

Коліскова «**Люлі, Люлі, Люлі –ляй**»: *пташечка, сон приходить, віконце.*

Словник-мінімум за текстами українських народних казок.

Коліскова «**Ой ходить сон коло вікон**»: *Дрімота, будинок, малюк, малесенький, колісочка, головонька, личко.*

Коліскова «**Котику сіренький**»: *котику сіренький, біленький, волохатий, дитя, воркотати, дрімота, люлі- люлі.*

Українська народна казка «Рукавичка»: *цуценя, рукавичка, мишка-шкряботушка, лягушка – квакушка, вовчок-сірячок, вовчок-сірий бочок, лисичка-сестричка, кабан-кликан, ведмідь-набрідь.*

Українська народна казка «Колобок»: *колобок, засіки, борошенце, гарненько, призьба, зайчик, зайчик-лапанчик, пісенька, по засіку метений, із борошна спечений, вовчику-братуку, ведмедуку, сідай мені на язик.*

Українська народна казка «Ріпка» (Полтавщина): *давно – предавно, Марушка, собака Жучка, кіт Мурчик, ріпка, бабка, дідка, солодка, кріпка, велика-превелика, тягне-потягне, витягнуть не може, кицька, мишка, Жучка.*

Українська народна казка «Ріпка» (версія Івана Франка): *дід Андрушка; баба Марушка; донечка Мінка; собачка Хвінка; товаришка; кицька Варварка; вихованка; мишка Сіроманка; велика грядка; грабельки; набравши води полон рот; до життя охоти додавав; зелений чуб; ріпка, як дідова голова; сорочка, спідничка, сидить в землі, як пень; лапка; собачка; мишка; хвостик; шусть у шпарку.*

УНК «Солом'яний бичок»: *солом'яний бичок; майдан; майданник; мички прясти; кужіль; бичок-третьок, з соломки зроблений, смолою засмолений; обідраний; пасись-пасись бичку, на травуці, поки я мички попряду; зайчик-побігайчик; м'якенька, тепленька, рукавичка.*

Середня група

Оповідання «Пелюстка і квітка» (В. Сухоминський): *найголовніша, муравлик, найкраща, тоненькі пелюстки.*

Оповідання «Про дівчинку Наталочку і сріблясту рибку»: *глибоке озеро, великий білий лебідь, срібляста рибка, лебедю, красеню білокрилий, велетню чорнодзьобий, зелена жабка, жабка-скрекотушка, горобчик-молодчик, маленька дівчина, швиденько, горобчикові, старенькі черевики.*

Наталя Забіла «Біла шубка»: *Стрибайчик, побігайчик, хвалько, зайчик-вихваляйчик, найрозумніший, найспритніший, вихвальки, дрібнота, зелений куцик, молоденький, задоволений, пожовкло, посіріло, листя пооблітало, зайчик гукає, товстий, пухнастий, пухнастіший, сіра шубка, дзеркальце, сіра, непоказна одежина, блискуча, біла шубка, чудове убрання, найгарніше зайченя, прожогом вискочити, земля біла, куці білі, дерева білі, блищати на сонці, високий дуб, пригріло сонечко, перший сніг, сірий, рудий, сухе листя, трава, аж очі вбирає, свіже повітря, занадто показна, хвалькувата пісенька,*

чорний, недобачати від старості, руде листя, свіжа зайчатина, чепурун, гарний комір, захисна, непомітна, стати в пригоді, побігайчик, шубка – біла, зимова, непомітна, сіра, захисна гарна, літня.

Старша група

Словники-мінімуми за текстами українських народних казок

Українська народна казка «Золотий черевичок»: зернятко, Ганна-панно, пожурився-пожурився, сидіти згорнувши руки, причепуритися, поплаче нишком, коверзує, ледащо, криничка; вода, чиста, як сльоза; зім'яти, потрапати, потіпати, попрясти, зубами заскреготіти, донечко; мичку спрядеш, а не спрядеш, то й так принесеш, нетіпахо, вербо, яра, відчинися, гарно-гарно, князівна, королівна, князенко, дрантя, паночка як сонце гарна, панночка, як сонце сяє, маленький, золотий черевичок, ніженькі біленькі, задрипо, опудало».

Українська народна казка «Мудра Оленка»: зласкавився, як кіт наплакав тієї роботи, прудкіше, ситніше над панські кабани, миліше за гроші, ситніша над усе – земля, прудкіша над усе – думка, швиденько, сердешний, стеблинка, драний, прицькувати, світлиця.

Загадки. **Тема «Явища природи»:** Золота діжа, праліс (Сонце); Без рук, без ніг, а двері відчиняє (Вітер); повна ніч паляниць, посередині книш (зорі, місяць); **Тема «Овочі»:** в сто сорочок одіта серед літа (капуста); без рук, без ніг; пнеться як батіг (квасоля); без вікон, без дверей, повна хата людей (гарбуз); без рук, без ніг, а вилізе на пліт (гарбуз); дівка в коморі, коса надворі (морква). **Тема «Тварини»:** хвостик, як ниточка; сама, як калиточка; очі, як насінинки (миша).

Оповідання **«На зеленій гілці пташка співала», Марія Підгірянка:** звучна, милозвучна, звучна співанка, пташка співуча, клітка блискуча, водичка, опустити крильця, серденько, золота клітка, клітка-могила, втішно задзвеніла співанка.

«Чорноморденький», Оксана Іваненко: небезпечні часи, вухами не ворушити, сірий зайчик, чорна плямочка, розумні промови, стара зайчиха, зелений світ, славиться розумом, сосновий бор, розумна зайчиха, чорноморденький зайчик, неслухняний, легковажний, бідний заячий рід, мисливські собаки, задні ноги, маленьке зайчатко, довгі вуха, зайча засоромилось, легенький рух, шарудіння, голодний вовк, хитра лисиця, сердитий собака, противне листя, найбільша ведмедиха, старий дуб, чудовий барліг, мухи злючі-презлючі, красивіший, скорчити зворушливу мордочку, чемненько спитати, морквичка, ходити ходором, забута морквичка, зелена ялинка, мудра зайчиха, котиться немов білий м'ячик, совине дерево, ведмежий барліг, перший кущик, довгі ноги, тримати вухо насторожі, вскочити прожогом, пухке, біле, красивий, засоромлений, неслухняність, легковажність.

**Додаток Ж. Конспект занять для самооцінки та взаємооцінки
майбутніми вихователями**

Конспект заняття по заучуванню вірша Н.Забіли "В лісі" (старша група)

Програмний зміст:

- Учити дітей відповідати на питання, підтримувати діалог, переказувати своїми словами основний сенс вірша і читати його голосно, виразно.
- Продовжувати учити хлоп'ят уважно слухати художній твір.
- Виховувати інтерес до художніх творів.

Попередня робота: Розвиваючі ігри, вправи на розвиток мови, мовні гімнастики, розгляд ілюстрацій і читання віршів про зиму.

Словарна робота: Поріг, хвіртка, волохатий.

Обладнання: Мольберт, карта-схема, картки із зображенням зими, олівці, фарби, листи паперу.

Хід заняття

Перед заняттям провожу мовну гру «Виділи слово в речення»

На годівницю прилетіли снігурі.

На годівницю прилетіли снігурі.

На годівницю прилетіли снігурі.

Хлоп'ята, послухайте загадку. «Сніг на полях, лід на річках, вітер гуляє, коли це буває?» (Взимку).

Підходимо до мольберта: «Яка пора року зображена на картинках? Чому, ви так думаєте? Скажіть, будь ласка, що зайве?» (Заєць). Чому?

Скажіть, а який буває сніг? (білий, волохатий, холодний і так далі).

Уявіть, що ви сніжинки, подув вітер і закрутив їх. Ой, дивитесь, сніжинки і на вашій; здуйте їх. (Музика).

- Вдих носом, видих через рот.
- Короткочасний.
- Довгий (губи трубочкою).

Давайте скажемо слово «сніжинка» по різному: перелякано, сумно, здивовано і радісно. (Діти сідають на стільці).

А зараз, хлоп'ята, я розповім вам вірш. Слухайте уважно, звернете увагу, на які слова я роблю наголос (тобто говорю голосніше, ніж інші). Вірш називається «В лісі», написала Наталя Забіла Метелиця-хурделиця Замела лісок.

Як біла ковдра, стелиться Під соснами сніжок.

Стрибають прудко білочки

По соснах угорі.
Напудрились на гілочках
Поважні снігурі.
Зайчата стали білими, —
Ну зовсім наче сніг! —
Щоб в лісі не зуміли ми
Відшукувати їх.
(Ставлю питання за змістом вірші).
Як називається вірш?
Як же йде сніг?
Який сніг?
Що роблять білочки?
Якими стали зайчата??
Хто замів лісок?

Сьогодні, дітки, ми будемо заучувати вірш. Я читатиму вірш ще раз, а ви запам'ятовуйте пошепки за мною повторюйте.

А зараз, вставайте, посуваємося і не тільки розповімо, але і покажемо цей вірш (читаю ще раз і показую рухи).

Запам'ятали? Хто сміливий, і розповість нам виразно? (індивідуальні відповіді дітей 5-6 чоловік.).

які ви молодці, хлоп'ята! Скажіть, хто написав цей вірш? (Наталя Забіла).

А зараз, діти, пропоную намалювати зиму і сніг. (Музика). А може бути, хтось намалює вірш. Ваші малюнки ми покажемо татам і мамам.